

Marta Buczek

Jożef Marušiak — tłumacz-komparatysta idealny?

Przekłady Literatur Słowiańskich 5/1, 374-387

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Jozef Marušiak —
tłumacz-komparatysta idealny?
Jozef Marušiak —
the translator — the perfect comparatist?**

Marta Buczek

Uniwersytet Śląski, buczek.marta@interia.pl

Data zgłoszenia: do 15.03.2014 — Data recenzji: 28.04.2014

Key words: new comparative studies, translation studies, literal translation, Jozef Marušiak, Polish literature in Slovak.

Od lat kilkunastu co najmniej trwają dyskusje na temat potrzeby uwzględnienia w badaniach komparatystycznych badań nad przekładem. Również translatolodzy postulują połączenie porównawczej metody z badaniami nad artefaktem, jakim jest przekład¹. Potrzebę taką dostrzega współczesna komparatystyka, w której definicji odnaleźć możemy odniesienia do przedmiotu badań translatoryki.

Jak podkreślają badacze próbujący zdefiniować współczesną komparatystykę, jest to „propozycja patrzenia na rzeczy z coraz to innych perspektyw, które pozwalają dostrzec w nich dotąd nieeksploatowane lub niedostrzegane znaczenia i pola sensu. [Współczesna komparatystyka] Pozwala na wyjmowanie tekstów, zjawisk artystycznych i — szerzej — kulturowych z ustalonych i ustanowionych szuflad interpretacyjnych oraz stosuje ich śmiało zestawienia i porównania.

¹ Por. E. Kasperski: *O teorii komparatystyki*. W: *Literatura. Teoria. Metodologia*. Red. D. Ulicka. Warszawa 1998; *Komparatystyka literacka a przekład*. Red. P. Fast, K. Żemła. Katowice 2000; E. Balcerzan: *Tłumaczenie jako „wojna światów”*. W *kręgu translatologii i komparatystyki*. Poznań 2009; T. Bilczewski: *Komparatystyka i interpretacja. Nowoczesne badania porównawcze wobec translatologii*. Kraków 2010; *Komparatystyka dzisiaj*. T. 1. Red. E. Szczęsna, E. Kasperski. Kraków 2010; „Rocznik Komparatystyczny” 2010, nr 1; B. Tokarz: *Spotkania. Czasoprzestrzeń przekładu artystycznego*. Katowice 2010.

Przyczynia się tym samym do pogłębienia wiedzy o nich oraz zachęca do odświeżania i ożywienia zrozumienia. Dokonuje tego na drodze wprowadzenia badanych zjawisk w nowy, wcześniej nieuwzględniony krąg relacji². Koncentruje się w szczególności na badaniu efektów (wytworów) kulturowych, powstałych w procesie wzajemnego oddziaływania zjawisk kulturowych czy literackich. Obchodzą ją transfery i miejsca wspólne w przestrzeni kulturowej³. Będąc literaturą porównawczą, bada „formalne, tematyczne i historyczne relacje poszczególnych dzieł, literatur narodowych, epok, języków oraz kultur”⁴. Zmierza do uzyskania wiedzy o wyobrażeniach kolektywnych, wzorcach percepcji i mentalności za pośrednictwem analizy „sposobów wytwarzania [obrazów] świata” na podstawie formalnych cech konstruowanego w kulturze obrazu rzeczywistości⁵. Dąży do odkrywania wytwarzanych przez człowieka danej kultury wyobrażeń, wzorców odczuwania, wartości i znaczeń. Współcześnie pojmowana jest jako forma dialogu, który ma doprowadzić do zrozumienia własnej tożsamości kulturowej i odmienności⁶, wiąże się z dostrzeganiem różnic w świecie, pielęgnowaniem wielokulturowości, rozumieniem „Innego”⁷. Jest „metanauką nadbudowaną nad wiedzą o literaturach/kulturach narodowych”⁸, „wiedzą o dwóch lub więcej literaturach (tekstach, kulturach), które porównawczo bada”⁹.

Jak wynika z zaprezentowanych definicji, zakres oraz przedmiot zainteresowań komparatystyki pokrywa się z zakresem zainteresowań translatoryki, na co zwracali już uwagę badacze drugiej połowy XX w. — André Lefevere i Susan Bassnett, pojmujący przekład i komparatystykę jako dziedziny wzajemnie związane¹⁰. Powiązanie to jest widoczne szczególnie w przypadku pola zainteresowań komparatystyki kulturowej, w odróżnieniu od komparatystyki „tradycyjnej” czy interdyscyplinarnej¹¹. Jak twierdzi Andrzej Hejmej, komparatystyka kulturowa,

² *Komparatystyka dzisiaj*. T. 1..., s. 7.

³ Por. E. Kasperski: *Komparatystyka współczesna. Zadania i zakres*. W: *Komparatystyka dzisiaj*. T. 1..., s. 26.

⁴ B. Sommerfeld: *Komparatystyka w Niemczech — wyzwania i perspektywy. Miejsce komparatystyki*. W: *Komparatystyka dzisiaj*. T. 1..., s. 30.

⁵ Por. *ibidem*, s. 36.

⁶ Por. M. Zelenka: *Komparatystyka a badania interkulturowe*. W: *Komparatystyka dzisiaj*. T. 1..., s. 47.

⁷ Por. A. Hejmej: *Komparatystyka kulturowa: interpretacja i egzystencja*. W: *Komparatystyka dzisiaj*. T. 1..., s. 70.

⁸ M. Dąbrowski: *Dyskurs jako przedmiot komparatystyki*. W: *Komparatystyka dzisiaj*. T. 1..., s. 114.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Za: M. Skwara: *Translatologia a komparatystyka. Seria jako problem komparatystyczny*. „Rocznik Komparatystyczny” 2010, nr 1, s. 18. Dostępna w Internecie: http://usfiles.us.szc.pl/pliki/plik_1314964521.pdf. [Data dostępu: 28.01.2014].

¹¹ Umowny podział na komparatystykę właściwą, komparatystykę interdyscyplinarną oraz komparatystykę kulturową wprowadza Andrzej Hejmej. Por. A. Hejmej: *Komparatystyka kulturowa...*, s. 71.

nazywana również „nową” komparatystyką (Susanne Bassnett, Chakravorty Spivak, Emily Apter), komparatystyką „kulturoznawczą” (Piotr Rogulski, Adam F. Kola), „nie-klasyczną” (Adam F. Kola), najbardziej zróżnicowana, lokuje w swoim obrębie aktualne studia nad przekładem¹², odnosi się do rozmaitych sfer problemowych przekładu, kwestię przekładu uznaje za sprawę kluczową dla niej samej¹³. Żadne studium literatury porównawczej nie może obejść się bez zwrócenia uwagi na przekład¹⁴, „badania nad przekładem [...] powinny stanowić podstawę badań komparatystycznych”¹⁵. Powołując się na Stevena Ungara, Marta Skwara pisze o badaniach nad przekładem jako jednym z najważniejszych składników przeformułowania modelu i praktyk komparatystyki współczesnej¹⁶. Z innego punktu widzenia „nowa” komparatystyka jest nauką pomocniczą studiów nad przekładem i sytuuje się wewnątrz *Translation Studies*, na co zwracali uwagę w swoich badaniach André Lefevere i Susan Bassnett¹⁷.

Zwrot ku komparatystycznemu postrzeganiu przekładu skoncentrował uwagę na twórczej roli przekładu w kulturze oraz twórczej roli tłumacza. Tłumacz, postrzegany początkowo jako „sługa”, „niewolnik” tekstu oryginalnego¹⁸, został ostatecznie „pośrednikiem w dialogu obcych sobie kultur”¹⁹, „drugim autorem”²⁰, „praktykiem o dużej świadomości teoretycznej”²¹, stającym przed wyzwaniem wobec tekstu oryginalnego, patrzącym na ideę oryginału z innej perspektywy. Celem nowego spojrzenia na przekład stało się podkreślanie roli tłumacza, jego strategii tłumaczeniowej, polityki przekładowej²². To on za pomocą przekładu w szczególnie sposób unocznia pokrewieństwo między literaturami, językami i kulturami.

¹² Por. ibidem.

¹³ Por. A.F. Kola: *Kulturoznawstwo a instytucjonalizacja komparatystyki*. W: *Komparatystyka dzisiaj*. T. 1..., s. 89.

¹⁴ Por. M. Skwara: *Translatologia a komparatystyka...*, s. 21; B. Tokarz: *Światło między językami, czyli o potrzebie komparatystyki*. W: *Komparatystyka literacka a przekład...*, s. 7–18; E. Możejko: *Przekład w kontekście studiów porównawczych*. W: *Komparatystyka literacka a przekład...*, s. 37–48.

¹⁵ B. Tokarz: *Rozmowa języków i kultur*. W: B. Tokarz: *Spotkania. Czasoprzestrzeń przekładu artystycznego...*, s. 30.

¹⁶ Por. M. Skwara: *Translatologia a komparatystyka...*, s. 15.

¹⁷ Por. S. Bassnett, A. Lefevere: *Constructing Cultures. Essays on Literary Translation*. Clevedon, Philadelphia 1998. Por. także A. Hejmej: *Komparatystyka kulturowa...*, s. 76; M. Skwara: *Translatologia a komparatystyka...*, s. 15.

¹⁸ K. Dedecius: *Notatnik tłumacza*. Tłum. J. Prokop. Kraków 1974.

¹⁹ E. Rajewska: *Między twórczością oryginalną a przekładową. Tłumacz jako komparatysta idealny*. „Rocznik Komparatystyczny” 2010, nr 1, s. 55.

²⁰ Por. A. Legeżyńska: *Tłumacz i jego kompetencje autorskie*. Warszawa 1999; Eadem: *Tłumacz jako drugi autor — dziś*. W: *Przekład literacki. Teoria — historia — współczesność*. Red. A. Nowicka-Jeżowa, D. Knysz-Tomaszewska. Warszawa 1997, s. 49.

²¹ E. Rajewska: *Między twórczością oryginalną a przekładową...*, s. 56.

²² Por. M. Skwara: *Translatologia a komparatystyka...*, s. 24.

Jak sytuuje się rola tłumacza, który łączy kompetencje translologiczne z komparatystycznymi? Z punktu widzenia definicji współczesnej komparatystyki tłumacz ze swoją biegłą znajomością języków obcych, dogłębną znajomością wielu rzeczywistości kulturowych, z różnymi kompetencjami kulturowymi, „odkrywający »możliwą wspólnotę« między twórczością własną a twórczością obcego poety”²³ jest komparatystą idealnym, który korzysta z metody określania tożsamości danego tekstu czy zjawiska kultury, badając ich związki i wzajemne oddziaływanie z innymi tekstami oraz zjawiskami²⁴, który pogłębia wiedzę o nich, odświeża ich rozumienie w akcie reinterpretacji, dewerbalizacji i reekspresji. W 1963 r. René Étiemble charakteryzował komparatystę idealnego jako doskonałego badacza, erudyte o cechach poliglotty, który czyta w oryginale, skłania się ku studiom porównawczym przekładów, śledzi przekład utworu w kilku językach o różnej strukturze i fonetyce²⁵, umie umieścić wybraną literaturę w kontekście uniwersum innej literatury²⁶. Wykształcony, według własnego gustu, upodobań, moralnego i intelektualnego temperamentu wytycza sobie granice działania²⁷, lecz jak podkreślał Étiemble, nie wolno mylić radosnego przyswajania sobie *Weltliteratur* z wiedzą utrwaloną w spisach, traktatach, historiach, słownikach. Rzeczywista historia literatur musi być możliwie najrzetelniejsza, a powołać ją do życia mogą wyłącznie „zespoły nienasyconych szperaczy”, „niestrudzonych erudyków”²⁸.

Współcześnie tłumacz-komparatysta uczestniczy w identyfikowaniu tekstów literackich i zjawisk artystycznych czy kulturowych przynależnych innej/obcej kulturze, w wychwytywaniu relacyjności tych tekstów, w zakotwiczeniu ich w otaczającym środowisku, w odkrywaniu różnorodnych, często napiętych międzytekstowych i międzykulturowych interakcji. Tłumacz, podobnie jak nowa komparatystyka, „wychodzi poza”, przekracza ustalone granice, wchodzi w szerokie uniwersum kultury, wskazuje na czynniki stanowiące o spójności tego uniwersum, jednocześnie podkreślając i chroniąc to, co jest w nim inne, różne, odrębne²⁹. To „wolne od przesądów spojrzenie na inność, na to, co nieznanne, two-

²³ E. Rajewska: *Między twórczością oryginalną a przekładową...*, s. 57.

²⁴ Por. E. Szczęsna: *Komparatystyka dzisiaj: propozycje, zagadnienia teoretyczne, rekonesanse*. W: *Komparatystyka dzisiaj*. T. 1..., s. 7.

²⁵ Por. R. Étiemble: *Porównanie to jeszcze nie dowód*. Przeł. W. Błońska. W: *Współczesna teoria badań literackich za granicą. Antologia*. Oprac. H. Markiewicz. T. 2. Kraków 1976, s. 220. Teorię komparatysty idealnego przytacza E. Rajewska: *Między twórczością oryginalną a przekładową...*, s. 53—74.

²⁶ Por. H. Janaszek-Ivaničková: *O współczesnej komparatystyce literackiej*. Warszawa 1989, s. 234.

²⁷ Por. R. Étiemble: *Czy należy zrewidować pojęcie Weltliteratur?* W: *Antologia zagranicznej komparatystyki literackiej*. Red. H. Janaszek-Ivaničková. Warszawa 1997, s. 80—81.

²⁸ Por. *ibidem*, s. 81.

²⁹ E. Szczęsna: *Komparatystyka dzisiaj: propozycje, zagadnienia teoretyczne, rekonesanse...*, s. 8.

rzy punkt wyjścia współczesnej komparatystyki, w której literatura jawi się jako wielowarstwowe medium kulturowego zrozumienia i doświadczenia świata³⁰. Tłumacz-komparatysta idealny śledzi przebieg historycznoliterackich procesów zarówno literatury prymarnej, jak i sekundarnej, bada i konfrontuje literackie oraz kulturowe efekty wzajemnych oddziaływań, analizuje zdarzenia, relacje, stosunki, procesy zachodzące w wyróżnionych obszarach zjawisk literackich i kulturowych³¹. Za pomocą przekładu zawiązuje pomiędzy poszczególnymi uczestnikami aktu translacji nowe relacje, uruchamia nowe procesy, tworzy byty pochodne.

Przekład pomagający zrozumieć oryginał lub funkcjonujący w kulturze przyjmującej zamiast oryginału jest artefaktem, tak samo jak tekst oryginalny. Jest również świadectwem wnikliwej lektury, eksperckim odczytaniem, „niczym innym, jak efektem komparatystycznych badań tłumacza, prowadzonych na obszarze literatury wyjściowej i literatury docelowej”³². Przyczynia się do uświadczenia odbiorcy istnienia „kompleksu utworów literackich [...], uzależnionych rozwojowo i typologicznie”, czym zajmuje się komparatystyka³³. Świadomy swojej roli i umiejętności warsztatowych tłumacz jest komparatystą idealnym, znającym przynajmniej dwa języki³⁴, literatury, kultury, czerpiącym wiedzę z własnych doświadczeń, jak również z opracowań komparatystycznych. Jest, jak podkreśla Ewa Rajewska, translatologiem, który nie traci z oczu perspektywy badań kulturowych³⁵.

Jednakże, cytując A.F. Kolę, „sytuacja komparatysty naznaczona jest rodzajem zawodowego fatalizmu”³⁶. Wynika on między innymi z porównania różnych kultur, co wymaga szerokich kompetencji i doświadczeń w obcowaniu z wieloma kulturami oraz z ograniczenia przez wspólnotę interpretacyjną, do której komparatysta przynależy³⁷. Skazanie tłumacza-komparatysty na myślenie w kategoriach kultury, z której wyrósł, naznacza myślenie racjonalnością, w ramach której opisuje on świat, pisze A.F. Kola, powołując się na koncepcję kulturowo zależnej

³⁰ B. Sommerfeld: *Komparatystyka w Niemczech...*, s. 38.

³¹ Por. E. Kasperski: *Komparatystyka współczesna...*, s. 15–21.

³² E. Rajewska: *Między twórczością oryginalną a przekładową...*, s. 55.

³³ Por. D. Đurišin: *Podstawowe typy związków i zależności literackich*. W: *Studia z teorii literatury*. Red. M. Głowiński, H. Markiewicz. Wrocław 1977, s. 360. Cyt. za: B. Tokarz: *Światło między językami, czyli o potrzebie komparatystyki*. W: *Komparatystyka literacka a przekład...*, s. 7; Eadem: *Rozmowa języków i kultur...*, s. 31.

³⁴ W tekstach teoretycznych (Green) mówi się o znajomości przynajmniej dwóch języków na początek (następne powinny się pojawić wraz z postępowaniem studiów). Wymaga się również od komparatysty, aby umiał dokonywać interpretacji na przynajmniej czterech literaturach. Por. *Komparatystyka literacka wobec nieprzekładalności*. „Rocznik Komparatystyczny” 2010, nr 1, s. 76.

³⁵ Por. E. Rajewska: *Między twórczością oryginalną a przekładową...*, s. 57.

³⁶ A.F. Kola: *Kulturoznawstwo a instytucjonalizacja komparatystyki...*, s. 88.

³⁷ Por. ibidem, s. 89.

„racjonalności intencjonalnej” Michała Buchowskiego, według której „ludzie działają zgodnie z normami i zaleceniami ich własnej kultury”³⁸. Indywidualne doświadczenie tłumacza-komparatysty, jego bycie w określonej rzeczywistości kulturowej współtworzy wraz z przekładem i doświadczeniem odbiorcy sekundarnego sytuację komparatystyczną.

Przekład w efekcie porównania ujawnia podobieństwa i relatywną wspólnotę konfrontowanych zjawisk, jak też określa różnice. Tłumacz-komparatysta bierze czynny udział w porównywaniu dwóch kultur i literatur, inaczej mówiąc, jako komparatysta „zapośrednicza conceptualnie i komunikacyjnie każdy z porównywanych członów oraz ustala w tym wypadku relację trójczłonową”³⁹. Stosunek jednego tekstu do drugiego za sprawą tłumacza ulega sproblematyzowaniu, dyskursywizacji i zakomunikowaniu. Rolą tłumacza świadomego komparatystycznego zadania jest inicjacja dyskursu badawczego lub interpretacyjnego, dotyczącego wspólnej relacji tekstu oryginalnego i przekładu. Ukonstytuowanie się dyskursu interpretacyjnego ustanawia symboliczny i dyskursywny związek między tekstami oryginału i przekładu. Zestawienie, konfrontacja i porównanie umożliwiają komparatystyczne poznanie, „poznanie heterologiczne”, które kształtuje się „w określonej relacji do inności i interakcji z nią. Nie domaga się ono ani zatarcia zastanej, cudzej odmienności z myślą o dominacji lub wyłączności własnego projektu, ani nie rezygnuje z odmienności własnej ze względu na poddańczy respekt dla cudzej. W toku »akcji poznawczej« zajmuje ono natomiast określoną pozycję negocjacyjną wobec napotkanej inności i przełamuje w ten sposób początkową izolację i dystans. W toku negocjacji zapośrednicza i zmienia stosunek do inności [...]”⁴⁰.

Myślenie komparatystyczne tłumacza wykracza poza granice i właściwości jednorodnego i jednolitego zjawiska. Interesują go kontakty i wzajemne oddziaływanie różnych zjawisk: literatury prymarnej i literatury sekundarnej. Tłumacz-komparatysta, odkrywając „inny tekst”, sygnalizuje jego nieprzejrzystość, samowystarczalność i autoreferencyjność; poszukuje inności, która tekst podtrzymuje, dopełnia, rozwija, problematyzuje lub podważa.

Jak widać z zarysowanej perspektywy teoretycznej, przedmiot badań translatoryki, podobnie jak przedmiot badań komparatystyki, to otwarty zbiór procesów, zdarzeń i właściwości, które powiązane są relacjami wzajemnego oddziaływania, przenikania się, koordynacji i odniesień⁴¹. Opierając się na zakreślonej tu teorii, należałoby się zastanowić, czy znany w kręgu kultury słowackiej tłumacz literatury polskiej Jozef Marušiak może zostać uznany za tłumacza-komparatystę idealnego.

³⁸ M. Buchowski: *Zrozumieć Innego. Antologia racjonalności*. Kraków 2004, s. 206. Cyt. za: A.F. Koła: *Kulturoznawstwo a instytucjonalizacja komparatystyki...*, s. 89.

³⁹ E. Kasperski: *Komparatystyka współczesna...*, s. 21.

⁴⁰ Ibidem, s. 23.

⁴¹ Por. ibidem, s. 24.

Jozef Marušiak, tłumacz z 50-letnim stażem, w swojej rodzimej kulturze, jak również w polskim kręgu kulturowym, uznawany jest za tłumacza wybitnego⁴², o rozległych zainteresowaniach⁴³, uzewnętrzniającego za pomocą translatorycznych wyborów zarówno swój własny, indywidualny gust, jak i wysoką świadomość tradycji literackiej i kultury oryginału oraz przekładu⁴⁴. W jego dorobku przekładowym znajdują się tłumaczenia tekstów najważniejszych pisarzy polskich, eseistów, naukowców, przedstawicieli polskiej XX-wiecznej kultury i tradycji literackiej.

W słowackim „horyzoncie odbioru” J. Marušiak zaktualizował dzieła najważniejszych przedstawicieli polskiej eseistyki XX w., między innymi eseje Leszka Kołakowskiego (*Mini wykłady o maxi sprawach / Malé prednášky o veľkých problémoch*, 1998⁴⁵), Czesława Miłosza (*Ketman / Ketman*, 1997; *Ogród nauk / Záhrada vied*, 2001; *Nie / Nie*, 2008⁴⁶), Józefa Tischnera (*Między niewolą a wolnością / Medzi slobodou a porobou: výber z esejí*, 2001⁴⁷), Witolda

⁴² Por. R. Brenkus: *Percepcja literatury polskiej w krytyce literackiej na Słowacji*. „Pro Libris” [Zielona Góra] 2009, nr 2 (27), s. 15–17. W Słowacji tłumacz jest laureatem licznych nagród za tłumaczenia, m.in.: Nagrody Mateja Bela, Jána Hollyého, Zory Jasenskej. W Polsce tłumacza uhonorowano prestiżową Nagrodą Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Bogdana Zdrojewskiego za popularyzację polskiej literatury na Słowacji. Nagrodę wręczono 12 kwietnia 2011 r. podczas Festiwalu Światowego Dnia Poezji UNESCO w Warszawie.

⁴³ Jozef Marušiak ukończył studia slawistyczne na Uniwersytecie Komenskiego w Bratysławie. Jak podkreśla, w trakcie studiów zainteresował się nie tylko literaturą rosyjską i ukraińską, ale również polską. Przełożył z języka polskiego na słowacki ponad 60 powieści, zbiorów opowiadań, monografii, publikacji naukowych. Za swoją pracę tłumaczeniową otrzymał w Słowacji wiele nagród i wyróżnień, m.in.: Nagrodę Jána Hollego, Nagrodę Mateja Bela, Nagrodę Zory Jesenskej. W 1997 r. został w Polsce odznaczony Krzyżem Kawalerskim za Zasługi RP. Przekłada również literaturę rosyjską (m.in.: V. Bogomolova, P. Nilina, A. Grina, A. Jugova, V. Kaverina, V. Katajeva) i ukraińską. Por. J. Marušiak: *Tłumacz musi być jak kameleon*. „Monitor Polonijny” 2004, nr 3, s. 10.

⁴⁴ W jednym z wywiadów mówił: „W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych polska literatura współczesna była śmielsza, bardziej krytyczna niż w pozostałych krajach naszego bloku. [...] od dzieciństwa byłem zafascynowany Sienkiewiczem. Ponieważ wyrastałem pod Tatrami, odczuwałem bliskość geograficzną Polski. To ciekawość tego, co jest po drugiej stronie gór, spowodowała, że częściej sięgałem po literaturę polską. [...]”. J. Marušiak: *Tłumacz musi być jak kameleon...*, s. 10.

⁴⁵ L. Kołakowski: *Mini wykłady o maxi sprawach / Malé prednášky o veľkých problémoch*. Wyd. 1. Prel. J. Marušiak. Bratislava 1998, s. 80; Idem: *Mini wykłady o maxi sprawach / Malé prednášky o veľkých problémoch*. Wyd. 2. Prel. J. Marušiak. Bratislava 2000.

⁴⁶ C. Miłosz: *Ketman / Ketman*. Prel. J. Marušiak. „Revue svetovej literatúry” 1997, roč. 33, č. 2, s. 41–52; Idem: *Ogród nauk / Záhrada vied*. Prel. K. Chmel, J. Marušiak. Bratislava 2001; Idem: *Ogród nauk / Záhrada vied*. Prel. K. Chmel, J. Marušiak, M. Mináriková. Bratislava 2002; Idem: *Nie / Nie*. Prel. J. Marušiak. In: *Kultura. Výber esejí z polského emigrantského časopisu*. Zost. a predslov napísal A. Michnik. Prel. I. Hanková, K. Chmel, J. Marušiak. Bratislava 2008, s. 18–26.

⁴⁷ J. Tischner: *Między niewolą a wolnością / Medzi slobodou a porobou: výber z esejí*. Prel. J. Marušiak. Bratislava 2001.

Gombrowicza (*Gęba i twarz / Ksicht a tvár*, 2008⁴⁸), Gustawa Herlinga-Grudzińskiego (*Książę niezłomny / Nezломné kneža*, 2008⁴⁹), Konstantego Jeleńskiego (*Od endeków do stalinistów / Od endekov k stalinistom*, 2008⁵⁰), Stefana Kisielewskiego (*Moje typy / Mój závet*, 2008⁵¹), Aleksandra Watta (*Klucz i hak / Klúč a hák*, 2008⁵²) czy Adama Michnika (*Cień Sokratesa / Sokratov teň*, 1997; *Wściekłość i wstyd / Zlost' a hanba, smútok a hrdost'*, 2006⁵³). Filozoficzno-kulturowe eseje Kołakowskiego, intelektualne studia i szkice ojców polskiego eseju — Czesława Miłosza, Aleksandra Watta, Witolda Gombrowicza i innych, w przekładzie Jozefa Marušiaka uwrażliwiają słowackiego odbiorcę na inne/obce w słowackiej kulturze, rozszerzają i wzbogacają jego wiedzę na temat literatury i kultury polskiej. Tłumacz przyjmuje tu postawę reprezentanta kultury, z której tłumaczy, przyświeca mu idea pokazania w języku rodzimym tego, co w obcej kulturze najbardziej charakterystyczne. Staje się „tłumaczem-ambasadorem”⁵⁴, który w swoich przekładach próbuje przedstawić „jak najszersze grono kanonicznych twórców piszących w odmiennych poetykach, wyznających różne, często sprzeczne poglądy”⁵⁵. Ważnym aspektem tej postawy, jak podkreśla J. Jarniewicz, jest fakt, że tłumacz nie próbuje ustanawiać własnej hierarchii wartości, nie proponuje przewartościowań, samodzielnych ocen, tylko wybiera z tłumaczonej kultury to, co najlepsze, najciekawsze, to, co kulturę tę współkształtuje⁵⁶.

Uwrażliwiając odbiorców przekładu na obce/inne, tłumacz równocześnie uaktywnia pokłady wiedzy o literaturze i kulturze rodzimej. Dzięki przekładom nawiązuje perspektywę porównawczą, międzykulturowy dialog przez poznanie, rozumienie i porozumienie między dwoma kulturami. W świadomości słowackiego odbiorcy polscy eseści znaleźli się w gronie XX-wiecznych słowackich

⁴⁸ W. Gombrowicz: *Gęba i twarz / Ksicht a tvár*. Prel. J. Marušiak. In: *Kultura. Výber esejí z polského emigranckého časopisu*. Zost. a predslov napísal A. Michnik. Prel. I. Hanková, K. Chmel, J. Marušiak. Bratislava 2008, s. 45—50.

⁴⁹ G. Herling-Grudziński: *Książę niezłomny / Nezломné kneža*. Prel. J. Marušiak. In: *Kultura. Výber esejí z polského emigranckého časopisu...*, s. 51—76.

⁵⁰ K. Jeleński: *Od endeków do stalinistów / Od endekov k stalinistom*. Prel. J. Marušiak. In: *Kultura. Výber esejí z polského emigranckého časopisu...*, s. 77—83.

⁵¹ S. Kisielewski: *Moje typy / Mój závet*. Prel. J. Marušiak. In: *Kultura. Výber esejí z polského emigranckého časopisu...*, s. 152—169.

⁵² A. Wat: *Klucz i hak / Klúč a hák*. Prel. J. Marušiak. In: *Kultura. Výber esejí z polského emigranckého časopisu...*, s. 170—205.

⁵³ A. Michnik: *Cień Sokratesa / Sokratov teň*. Prel. J. Marušiak. Bratislava 1997; Idem: *Wściekłość i wstyd / Zlost' a hanba, smútok a hrdost'*. Prel. I. Hanková, K. Chmel, J. Marušiak. Bratislava 2006.

⁵⁴ Por. J. Jarniewicz: *Tłumacz jako twórca kanonu*. W: *Pisarze polscy o sztuce przekładu 1440—2005. Antologia*. Red. E. Balcerzan, E. Rajewska. Poznań 2007, s. 435.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Por. ibidem, s. 436.

eseistów, mistrzów intelektualnej prowokacji, między innymi Ivana Kadlečika, Milana Šimečki i innych⁵⁷. Tłumacz w tym przypadku, cytując Bożenę Tokarz, „jako interpretator obcej kultury otwiera okna sensów w postaci nowych perspektyw tekstu oryginalnego w innej czasoprzestrzeni”⁵⁸. Z takiego punktu widzenia tłumacz staje się „legislatorem”, który zdaje sobie sprawę, że przekład stanowi fakt literatury przyjmującej, że może wejść w twórczy dialog⁵⁹.

Słowackiego tłumacza charakteryzuje szeroka wiedza humanistyczna, filozoficzna, historyczna, literacka, językowa⁶⁰ niezbędna w przypadku tłumaczeń trudnych w odbiorze tekstów eseistycznych i naukowych z zakresu filozofii, estetyki, historii literatury. Dzięki rozległej wiedzy komparatystycznej mógł przełożyć między innymi *Dzieje estetyki / Dejiny estetiky* (1991) Władysława Tatarkiewicza⁶¹ czy *Główne zagadnienia i kierunki filozofii / Hlavné problémy a smery filozofie* (1972) Zdzisława Cackowskiego⁶², które stały się tekstami kanonicznymi w nauczaniu filozofii i estetyki również na Słowacji.

Wybór literatury tłumaczonej, podejście tłumacza do przekładów świadczy o tym, że Marušiak intensywnie i nieprzerwanie śledzi przebieg procesów historycznoliterackich zachodzących zarówno w kręgu literatury rodzimej, jak i polskiej. Nieustannie konfrontuje literackie i kulturowe efekty wzajemnych oddziaływań, w akcie translacji analizuje zdarzenia, relacje, stosunki, procesy zachodzące w wyróżnionych obszarach zjawisk literackich i kulturowych. Jak już powiedzieliśmy wcześniej, za pomocą przekładu tłumacz-komparatysta idealny zawiązuje pomiędzy poszczególnymi uczestnikami aktu translacji nowe relacje, uruchamia nowe procesy.

W przypadku Jozefa Marušiaka wyróżnione cechy działalności tłumacza świadczą o idealnym połączeniu wiedzy komparatystycznej z translatoryczną. Jego przekłady są świadectwem wnikliwej lektury, eksperckim odczytaniem, efektem komparatystycznych badań prowadzonych na obszarze literatury wyjściowej i literatury docelowej. Jako bilingwalny i bikulturowy uczestnik kultury⁶³ kieruje do słowackiego odbiorcy przekłady niełatwej w odbiorze prozy Witolda Gombrowicza (*Ferdydurke / Ferdydurke*, 2008⁶⁴), wychodząc ponad

⁵⁷ Por. *Esej — žáner slobody uvažovania*. „Kultura.Pravda.sk” Dostępny w Internecie: <http://kultura.pravda.sk/na-citanie/clanok/40648-esej-e2-80-93-zaner-slobody-uvazovania> [Data dostępu: 22.02.2012].

⁵⁸ B. Tokarz: *Spotkania. Czasoprzestrzeń przekładu artystycznego...*, s. 24.

⁵⁹ Por. J. Jarniewicz: *Tłumacz jako twórca kanonu...*, s. 436.

⁶⁰ Jozef Marušiak jest autorem polsko-słowackiego słownika ilustrowanego. Por. *Polško-slovenský ilustrovaný dvojjazyčný slovník*. Prel. J. Marušiak. Bratislava 2009.

⁶¹ W. Tatarkiewicz: *Dzieje estetyki / Dejiny estetiky*. Prel. J. Marušiak. Bratislava 1991.

⁶² Z. Cackowski: *Główne zagadnienia i kierunki filozofii / Hlavné problémy a smery filozofie*. Prel. J. Marušiak. Bratislava 1972.

⁶³ Por. B. Tokarz: *Rozmowa języków i kultur...*, s. 29.

⁶⁴ W. Gombrowicz: *Ferdydurke / Ferdydurke*. 1. wyd. Prel. J. Marušiak. Bratislava 2004. O problematyce przekładów prozy Witolda Gombrowicza na język słowacki por. M. Buczek:

kulturowe i literackie przyzwyczajenia czytelników, próbując przewartościować perspektywę oglądu, rozszerzyć ich kompetencje oraz krąg artystycznych zainteresowań. Tu wyraźnie przyjmuje rolę „tłumacza ambasadora” i „tłumacza legislatora” jednocześnie. Świadomość reprezentatywności dla kultury polskiej łączy się tu z próbą nawiązania dialogu z literaturą rodzimą, proponując jej nowe wzorce, nowy język, nowe kryteria⁶⁵. Próba ta w tym przypadku nie do końca udała się tłumaczowi, wynikało to głównie z faktu nieprzygotowania odbiorcy rodzimego, niemożności przezwyciężenia przez niego bariery zrozumienia, hermetyczności tekstu nieprzystającego do rodzimej tradycji literackiej, i to mimo podjętych prób wyjaśniających wszelkie konteksty kulturowe i literackie obcej literatury⁶⁶.

Wśród polskiej prozy tłumaczonej przez Marušiaka na język słowacki znajdziemy, oprócz utworów Gombrowicza, dzieła wielu cenionych pisarzy, klasyków literatury XX i XXI w., między innymi: Tadeusza Borowskiego (*Pożegnanie z Marią / Rozlúčka s Máriou*⁶⁷), Ryszarda Kapuścińskiego (*Heban / Eben*, 2003⁶⁸), Stanisława Lema (*Golem XIV / Golem IV*, 2003⁶⁹), Stanisława Dygata (*Disneyland / Disneyland*, 1967; *Jeziro Bodeńskie / Bodamské jazero*, 1978⁷⁰), Ireneusza Redlińskiego (*Konopielka / Konópka*, 1981⁷¹), Sławomira Mrożka (*Opowiadania i donosy 1980—1989. Utwory zebrane / Opica a generál*, 2009⁷²), Wiesława Myśliwskiego (*Kamień na kamieniu / Kameň na kameni*, 1989; *Widnokrág / Horizont*, 2007; *Traktat o luskaniu fasoli / Traktát o lúštení fazule*, 2010⁷³), a z pisarzy współczesnych między innymi: Jerzego Pilcha (*Pod mocnym aniołem / Pod mocným anjelom*, 2003⁷⁴), Andrzeja Stasiuka (*Dukla / Dukla*, 2004; *Opowieści*

Bariery kulturowe w słowackim przekładzie „Ferdynurke” Witolda Gombrowicza. W: „Przekłady Literatur Słowiańskich” T. 3, cz. 1: *Bariery kulturowe w przekładzie artystycznym.* Red. B. Tokarz. Katowice 2012, s. 164—183.

⁶⁵ Por. J. Jarniewicz: *Tłumacz jako twórca kanonu...*, s. 436.

⁶⁶ Por. M. Buczek: *Bariery kulturowe w słowackim przekładzie „Ferdynurke” Witolda Gombrowicza...*, s. 164—183.

⁶⁷ T. Borowski: *Pożegnanie z Marią / Rozlúčka s Máriou.* Prel. J. Gerbóc, J. Marušiak. Bratislava 1989, s. 149.

⁶⁸ R. Kapuściński: *Heban / Eben.* Prel. J. Marušiak. Bratislava 2003.

⁶⁹ S. Lem: *Golem XIV / Golem IV.* Prel. J. Marušiak. Banská Bystrica 2003.

⁷⁰ S. Dygat: *Disneyland / Disneyland.* Prel. J. Marušiak. Bratislava 1967; Idem: *Jeziro Bodeńskie / Bodamské jazero.* Prel. J. Marušiak. Bratislava 1978.

⁷¹ E. Redliński: *Konopielka / Konópka.* Prel. J. Marušiak. Bratislava 1981.

⁷² S. Mrożek: *Opowiadania i donosy 1980—1989. Utwory zebrane / Opica a generál.* Prel. J. Marušiak. Bratislava 2009.

⁷³ W. Myśliwski: *Kamień na kamieniu / Kameň na kameni.* Prel. J. Marušiak. Bratislava 1989; Idem: *Widnokrág / Horizont.* Prel. J. Marušiak. Bratislava 2007; Idem: *Traktat o luskaniu fasoli / Traktát o lúštení fazule.* Prel. J. Marušiak. Bratislava 2010.

⁷⁴ J. Pilch: *Pod mocnym aniołem / Pod mocným anjelom.* Prel. J. Marušiak. Bratislava 2003.

galicyjskie / Haličské poviedky, 2008⁷⁵), Antoniego Libery (*Madame / Madame*, 2001⁷⁶), Krzysztofa Wargi (*Gulasz z Turula / Guláš z Turula*, 2010⁷⁷) czy Janusza Leona Wiśniewskiego (*Bikini / Bikini*, 2010⁷⁸). Sam tłumacz najbardziej dumny jest z przekładu prozy Wiesława Myśliwskiego oraz *Konopielki (Konôpka)* Ireneusza Redlińskiego, która, ze względu na język, uznana została za książkę nieprzetłumaczalną⁷⁹. Poszukując strategii translatorskiej dla oddania stylizacji i gwary zastosowanej w oryginale, Maruśiak stworzył nowy język. Zsyntetyzował gwary Słowacji centralnej, wpisując utwór w inną czasoprzestrzeń, otwierając nowe perspektywy tekstu oryginalnego.

W przypadku tłumaczenia prozy Andrzeja Stasiuka (*Opowieści galicyjskie / Haličské poviedky*) widać, jak tłumacz wpisuje w przekład swoją osobowość i wrażliwość, wiedzę, system wartości, kulturę. Proponuje własne odczytania *Opowieści galicyjskich*, podtrzymujące zakodowaną w tekście oryginału autorską ideę kulturowego zbliżenia i pomieszania⁸⁰. Dzięki jego przekładom Andrzej Stasiuk jawi się w kulturze przyjmującej jako pisarz eksponujący uniwersalizm kultur zamieszkujących terytorium Europy Środkowej, połączonych wspólnym historycznym doświadczeniem⁸¹. Podobną strategię obserwujemy w innych przekładach. Uzewnętrznia się w nich idea dążenia do wiernego oddania oryginału, respektująca jego intencje, ale równocześnie przybliżająca do doświadczeń odbiorczych kultury przyjmującej.

Jak widać, słowacki tłumacz jest translatologiem i komparatystą jednocześnie, nie traci bowiem z oczu perspektywy badań kulturowych. Jego tłumaczenia są więc próbą reprezentacji tego, co w literaturze polskiej najlepsze, najbardziej interesujące⁸². Świadomość celu wytycza mu pozycję tego, który tworzy obraz literatury polskiej w słowackim kręgu kulturowym. Jak podkreślał Jerzy Jarniewicz, to właśnie tłumacz, a nie historyk literatury, filolog czy krytyk literacki,

⁷⁵ A. Stasiuk: *Dukla / Dukla*. Prel. J. Maruśiak. Bratislava 2004; Idem: *Opowieści galicyjskie / Haličské poviedky*. Prel. J. Maruśiak. Bratislava 2008.

⁷⁶ A. Libera: *Madame / Madame*. Prel. J. Maruśiak. Bratislava 2001.

⁷⁷ K. Warg: *Gulasz z Turula / Guláš z Turula*. Prel. J. Maruśiak. Bratislava 2010.

⁷⁸ J.L. Wiśniewski: *Bikini / Bikini*. Prel. J. Maruśiak. Bratislava 2010.

⁷⁹ Za tłumaczenie *Konopielki / Konôpka* Ireneusza Redlińskiego oraz *Kamień na kamieniu / Kameň na kameni* Wiesława Myśliwskiego tłumacz był w Słowacji wielokrotnie nagradzany.

⁸⁰ Na powodzenie tłumaczenia w kręgu słowackiej kultury wpłynęła niezwykła popularność filmu *Jahodové víno (Wino truskawkowe)*, Polska — Słowacja 2007, 109 min) w reżyserii Dariusza Jabłońskiego, który powstał w kooperacji polsko-słowackiej na podstawie adaptacji prozy Andrzeja Stasiuka *Opowieści galicyjskie*. Główną rolę zagrała w nim znana słowacka aktorka Zuzana Fialová, grająca m.in. w kultowym już serialu słowackim *Panelák*, odpowiedniku polskiego serialu *Klan*.

⁸¹ Por. M. Buczek: *Wielokulturowość w przekładzie „Opowieści galicyjskich” Andrzeja Stasiuka*. W: „Przekłady Literatur Słowiańskich” T. 2, cz. 1: *Formy dialogu międzykulturowego w przekładzie artystycznym*. Red. B. Tokarz. Katowice 2011, s. 235—250.

⁸² J. Jarniewicz: *Tłumacz jako twórca kanonu...*, s. 436.

pozwala zaistnieć obcej literaturze w kulturze macierzystej. To on tworzy kanon, dokonując wyboru tekstów i autorów według swojego systemu wartości i swoich artystycznych celów⁸³.

Uzupełnieniem wybranych przekładów prozy są tłumaczenia tekstów dramatycznych, między innymi: Janusza Głowackiego (*Antygona w Nowym Jorku / Antigona v New Yorku*, 2012⁸⁴), Sławomira Mrożka (*Miłość na Krymie / Láska na Kryme*⁸⁵) czy Jerzego Pilcha (*Narty ojca świętego / Lyže svätého otca*, 2012⁸⁶), z powodzeniem przekładanych na język sztuki dramatycznej i wystawianych na scenach słowackich. Z polskiej poezji w jego tłumaczeniu na język słowacki na szczególną uwagę zasługuje przekład kultowej już *Lokomotywy (Lokomotíva*, 2008) Juliana Tuwima⁸⁷ oraz poezji Jana Brzechwy.

Dokonując przemyślanych wyborów translatorycznych, Marušiak wykazuje się również świadomością teoretyczną⁸⁸, staje się świadomym i otwartym pośrednikiem w dialogu obcych sobie kultur, otwartym na konfrontację oraz doświadczenie różnicy i inności. Aktywnie uczestniczy w identyfikowaniu tekstów literackich i zjawisk kulturowych przynależnych kulturze polskiej. W swoich tekstach krytycznoliterackich czy recenzjach dotyczących tłumaczonej na język słowacki literatury, publikowanych na łamach słowackich czasopism („Revue svetovej literatúry”, „Romboid”)⁸⁹, aktywizuje dyskurs krytyczny, z wycuciem

⁸³ W wywiadzie dla „Monitora Polonijnego” z 2004 r. tłumacz mówi, że jeśli chodzi o wybór tytułów do tłumaczenia, to zazwyczaj akceptowane są wszystkie jego propozycje. Podkreśla również, że sam wybiera książki do tłumaczenia na język słowacki i podsuwa pomysł wydawnictwom lub tłumaczy i oferuje im gotowy produkt. Por. J. Marušiak: *Tłumacz musi być jak kameleon...*, s. 11.

⁸⁴ J. Głowacki: *Antygona w Nowym Jorku / Antigona v New Yorku*. In: *Polská dráma*. Prel. J. Marušiak. Bratislava 2012, s. 19—82. Na podstawie tłumaczenia powstała sztuka teatralna w reżyserii Emila Horvatha, z udziałem aktorów: Branislava Bystrianskiego, Roberta Rotha, Alexandra Barty, Tani Pauhofovej, wystawiona w Bratysławie, w Słowackim Teatrze Narodowym (SND, Bratislava), w lutym 2014 r.

⁸⁵ Wystawiana na scenie Divadlo Astorka. Korzo w reżyserii Mariána Amslera.

⁸⁶ J. Pilch: *Narty ojca świętego / Lyže svätého otca*. In: *Polská dráma...*, s. 85—155.

⁸⁷ J. Tuwim: *Lokomotywa / Lokomotíva*. Prel. J. Marušiak, M. Válek. Bratislava 2000.

⁸⁸ Jak sam podkreśla: „Człowiek do każdej pracy wkłada cząstkę swojej osobowości. Tłumacz musi jednak pozostać wierny autorowi. Oryginał to świętość. Tłumacz nie może sobie pozwolić na to, by coś dodać lub ująć z tekstu. Z drugiej strony tekst jest wyzwaniem — rozwiązywaniem problemów, a taka praca nie może być zupełnie mechaniczna. Trzeba znaleźć środki językowe, które sprawią, że barwny język oryginału takim pozostanie i w przekładzie. Nie wystarczy znaleźć w słowniku odpowiednie słowo, ale musi ono współgrać z całym tekstem. W ten sposób tłumacz może wykazać się swoimi indywidualnymi zdolnościami, swoim językowym potencjałem. Niuanse, które są w tekście, nie zawsze są wysłowione. To, czego winien domyślać się czytelnik oryginału, winien domyślać się też czytelnik tłumaczenia. [...] Dobrym tłumaczem jest ten, kto swoją pracą nie zaćmi, nie przesłoni autora. [...] tłumacz musi być jak kameleon, bo na czas wykonywanej pracy przywdziewa inną skórę, aby jak najbardziej zbliżyć się do autora i wczuć się w jego świat”. J. Marušiak: *Tłumacz musi być jak kameleon...*, s. 10.

⁸⁹ Por. J. Marušiak: *Niké znamená víťazstvo*. In: J. Pilch: *Pod mocným anjelom...*, s. 199—207; Idem: *Czesław Miłosz*. „Revue svetovej literatúry” 1997, roč. 33, č. 2, s. 42—44; Idem:

zakotwiczyć przekłady w nowym horyzoncie, odkrywając przed odbiorcami różnorodne międzytekstowe i międzykulturowe interakcje. Wchodzi tym samym w szerokie uniwersum kultury, identyfikuje czynniki spistości tego uniwersum i jednocześnie podkreśla kulturowe różnice⁹⁰. Tłumaczenia wywiadów ze znanymi polskimi pisarzami, zamieszczane na łamach czasopism słowackich, dopełniają wytworzoną przez dyskurs krytyczny tłumacza przestrzeń⁹¹. Porównawcze ujęcie zawarte w tekstach krytycznych, recenzjach, wstępach czy posłowiach do przekładów pozwala oswajać nowe, klasyfikować (gatunki, rodzaje), wyodrębnić kierunki, szkoły, hierarchizować oraz oceniać. Dyskurs krytyczny tłumacza odkrywa i dopełnia to, co w tekstach niedopowiedziane, artykułuje elementy przemilczane, buduje dialog, osadza teksty w historii, tradycji i kulturze zarówno oryginału, jak i przekładu.

Josef Marušiak, przekładając utwory literatury polskiej, uwrażliwia na artystyczny kanon literatury obcej swoją rodzimą literaturę. W jego tłumaczeniach widać ciągle napięcie między postawą tłumacza „legislatora” i „ambasadora”, przekładającego cudzy kanon, utwory reprezentatywne dla kultury wyjściowej. Tłumacz ten ma równocześnie osobowość i temperament twórczy, który pozwala identyfikować go jako „drugiego” autora. Wysoka intuicja w wyborze tekstów/autorów do tłumaczenia, w doborze strategii translatorycznych oddających poetykę utworów oryginalnych, konsekwentna polityka przekładu, wszystkie te cechy budują obraz tłumacza-komparatysty idealnego, kompetentnego, świadomego roli tłumacza i tłumaczenia w kształtowaniu nowego „horyzontu odbioru”.

Wiesław Myśliwski. „Revue svetovej literatúry” 1997, roč. 33, č. 2, s. 33–37; Idem: *Edward Redliński*. „Revue svetovej literatúry” 1997, roč. 33, č. 2, s. 54–55; Idem: *Sławomir Mrożek*. „Revue svetovej literatúry” 1997, roč. 33, č. 2, s. 64–66; Idem: *Stredná európa. Poľsko-Ukrajinský dvojhlas o strednej Európe*. „Revue svetovej literatúry” 2001, roč. 37, č. 4, s. 2–3; Idem: *Jerzy Pilch — čerstvý laureát ceny Niké*. „Revue svetovej literatúry” 2001, roč. 37, č. 4, s. 45–47; Idem: *Poľská literatúra v 40 ročníkoch RSL*. „Revue svetovej literatúry” 2006, roč. 37, č. 2, s. 146–148; Idem: *Kuczok Wojciech — Hnoj*. 10.3.2006 iLiteratura.cz. Portal literacki <http://www.iliteratura.cz/Clanek/18773/kuczok-wojciech-hnoj> [Data dostępu: 20.02.2014].

⁹⁰ Por. m.in. J. Marušiak: *Niké znamená víťazstvo...*, s. 199–207.

⁹¹ *Dušou, mozgom, rukou. Rozhovor s Jerzým Pilchom, tohtoročným laureátom Ceny Niké. Zhovárál sa Janusz Wróblewski*. Prel. J. Marušiak. „Revue svetovej literatúry” 2001, roč. 37, č. 4, s. 60–61.

Marta Buczek

Jozef Marušiak — prekladateľ-komparatista ideálny?

Rezumé

Vo svojom príspevku pod titulom *Jozef Marušiak — prekladateľ — komparatista ideálny?* autorka Marta Buczek sa zaoberá problémom nevyhnutných vzťahov súčasnej novej komparatistiky a translatológie. Predložená v príspevku teória súčasnej komparatistiky a translatológie dokazuje, že sú to disciplíny vzajomne spojené predmetom výskumu. Predmet záujmu komparatistiky sa zhoduje s rozsahom záujmu výskumu prekladu. Posun smerom k komparatistickému vnímaniu prekladu upozornil na tvorivú úlohu prekladov a tvorivú úlohu prekladateľa v kultúre a literatúre. V ďalšej časti príspevku autorka analyzuje prekladateľskú činnosť známeho slovenského prekladateľa poľskej literatúry — Jozefa Marušiaka. Odpovedá na otázku, kto je komparatista ideálny, a či možno slovenského prekladateľa predpokladať za komparatistu ideálneho.

Kľúčové slová: súčasná komparatistika, literárny preklad, komparatistika a preklad, Jozef Marušiak, poľská literatúra po slovensky.

Marta Buczek

Jozef Marušiak — the translator — the perfect comparatist?

Summary

In the article under the title *Jozef Marušiak — the translator — the perfect comparatist?* the author Marta Buczek raises the problem of necessary relationships between new Comparative Studies and Translation Studies. The theory of Comparative Studies and Translation Studies presented in this paper shows that that disciplines are closely connected to each other by the subject of research. The subject of interest of the Comparative Studies is consistent with the interest of research in Translation Studies. Turning towards comparative perception of the translation has focused its attention on the creative role of translation in the culture and the creative role of the translator. In the next part of the article the author analyzes the translation activity of well known Slovak translator of Polish literature — Jozef Marušiak. The author answers the question, who is the perfect comparatist and if the Slovak translator can be assumed for the perfect comparatist.

Key words: new comparative studies, translation studies, literal translation, Jozef Marušiak, Polish literature in Slovak.